

3. Матюшкин А. М. Психологическая структура, динамика и развитие познавательной активности // Вопросы психологии. — 1982. — №4.
4. Смирнова, Е. О. Особенности общения с дошкольниками / Е. О. Смирнова. — М.: Academia, 2000.

УДК: 376-056.26:617.751.6-

056.36:376.016:62/64

Рецензент:

Мерсіянова Г.М.

к.педагогічних наук

ЛАПІН А.

СФОРМОВАНІСТЬ УМІННЯ ОРІЄНТУВАТИСЯ В ТРУДОВОМУ ЗАВДАННІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗІ СКЛАДНИМ ПОРУШЕННЯМ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ

Тематика статті присвячена вивченню практики роботи шкіл-інтернатів спрямованої на формування загальнотрудових умінь у молодших школярів зі складними порушеннями психофізичного розвитку. В статті визначено рівні сформованості групи умінь орієнтуватися в завданні та зазначено особливості їх сформованості у молодших школярів зі складними порушеннями психофізичного розвитку.

Ключові слова: складні порушення психофізичного розвитку, загальнотрудові уміння, вміння орієнтуватися в завданні, вміння сприймати та утримувати мету діяльності, вміння аналізувати зразок та умови завдання, вміння знаходити частини та деталі виробу, вміння визначати головні та другорядні деталі, вміння визначати вид та спосіб з'єднання деталей, вміння визначати форму виробу та його окремих частин, вміння визначати матеріали.

Тематика статьи посвящена изучению практики работы школ-интернатов направленной на формирование общетрудовых умений у младших школьников со сложными нарушениями психофизического развития. В статье определены уровни сформированности группы умений ориентирования в задании, определены особенности их сформированности у младших школьников со сложными нарушениями психофизического развития.

Ключевые слова: *сложные нарушения психофизического развития, общетрудовые умения, умение ориентироваться в задании, умение принимать и удерживать цель задания, умение анализировать образец и условия задания, умение находить части и детали изделия, умение определять главные и второстепенные детали, умение определять вид и способ соединения деталей, умение определять форму изделия та отдельных его частей, умение определять материалы.*

The subject of the article is devoted the study of practice of work of schools-boarding-schools of directed on forming of zagal'notrudovikh abilities for junior schoolboys with difficult violations of psikhofizichnogo development. In the article certainly levels of formed of zagal'notrudovikh abilities and the features of their formed are marked for junior schoolboys with difficult violations of psikhofizichnogo development.

Key words: *complex disorders of psycho-physical development, obschetrudovye skills, ability to navigate in the job, ability to plan the course of manufacture of the product, the ability to do the job keeping the plan, the ability to perform self-monitoring.*

Питання формування та розвитку інтелектуальних компонентів трудової діяльності серед яких провідне місце посідають загальнотрудові уміння насьогодні в спеціальній педагогіці розглядається як необхідна ланка єдиної системи трудового навчання з огляду на перспективи загального

розвитку та соціалізації особистості школяра. Вміння організовувати, планувати власну діяльність, виконувати її дотримуючись плану, контролювати та оцінювати свою роботу є складовою будь якого виду усвідомленої діяльності.

У психології та педагогіці розглядаються питання формування вміння ставити та утримувати мету діяльності (В.А. Поляков, Г.І. Вергелес, М.В. Матюхіної, І.О. Мещерова). Дослідники наголошують, що за умови сформованості даного вміння учні усвідомлено орієнтуються на оволодіння способами дій, як конкретними так і узагальненими. Безумовно, що використання у своїй діяльності вищезгаданих способів дій для досягнення поставленої мети є запорукою утримання учнів від неадекватних способів виконання роботи.

В педагогіці способи дій розглядають як особливі системи операцій, завдяки яким людина визначає, розкриває властивості та якості предметів, по відношенню до яких, спираючись на засвоєні способи дій, стають можливими різноманітні практичні перетворення. Таким чином зникає необхідність діяти неусвідомлено, наосліп шляхом «спроб і помилок». Визначення мети не можливе без попереднього аналізу трудового завдання. Аналіз є необхідним перш за все для визначення мети, а потім вже для визначення шляху її досягнення.

Зважаючи на вищезгадане у своєму дослідженні особливостей формування загальнотрудових умінь у слабозорих молодших школярів з вадами інтелектуального

розвитку ми з метою більш детального аналізу стану розвитку загальношкільних умінь учнів розглянемо їх за окремими простими вміннями. У групу вмінь орієнтування в завданні увійшли наступні вміння: сприймати та утримувати мету діяльності, аналізувати зразок та умови завдання, знаходити частини та деталі виробу, визначати головні та другорядні деталі, визначати вид та спосіб з'єднання деталей, визначати форму виробу та його окремих частин, визначати матеріали.

Вивчення сформованості вміння орієнтуватися в завданні проводилося на матеріалі аплікаційної роботи. За класами ми розподілили учнів на дві групи. До першої групи увійшли учні 1-2 класів, що дозволило нам зафіксувати початковий рівень сформованості вміння орієнтуватися в завданні. Другу групу складають учні 3-4 класів, що дозволяє виявити зростання рівнів сформованості вміння орієнтуватися в завданні протягом навчання в молодших класах. Для визначення особливостей формування вміння орієнтуватися в завданні у слабозорих молодших школярів з вадами інтелектуального розвитку до експериментальної роботи були залучені слабозорі (інтелект норма) та розумово відсталі учні молодших класів.

Ознайомлення з метою майбутньої діяльності відбувалося традиційно, шляхом виголошення її педагогом. Переважна більшість учнів зі складними порушеннями психофізичного розвитку, близько 95%, не змогли її відтворити вже через декілька хвилин після її виголошення.

Це засвідчило, що для учнів молодших класів прийняття та утримання мети завдання, яку висуває інша людина в переважній більшості випадків викликає труднощі. Тому ми вирішили перевірити рівень сприймання мети по завершенню аналізу зразка.

Аналіз отриманих результатів щодо сформованості вміння орієнтуватися в завданні дозволили виділити три групи слабзорих учнів зі складними порушеннями психофізичного розвитку, які виконали це завдання з різним ступенем успішності.

До групи з високим рівнем (близько 12%) розвитку вміння орієнтуватися в завданні були віднесені учні які, сприймали та утримували мету вже після виголошення її педагогам. Аналізуючи об'єкт, перелічували його частини, називаючи їх «дах, віконце, це дим, це доріжка, це стінка, двері (кабіна, кузов, колеса) тощо». В процесі визначення та називання вони вказували на наявність частин пальцем (наприклад: Називає «стінка» і при цьому вказує на стінку «будинку», виділяючи її таким чином). Якщо дитина не називала певні частини у множині, але вказувала на ці частини, ми зараховували їх як позначені, тобто названі. Подібні дії відзначалися й у дітей які входили до групи з середнім рівнем.

Деякі з учнів із високим рівнем до характеристик об'єкта додавали позначення форми та кольору його частин «у будинку є дах зелений», «квадратне віконце». Точність

складання композиції в учнів цієї групи відрізнялася невеликим числом помилок. В основному це були помилки просторового характеру, одна або дві. Здебільшого спостерігалися незначні зсуви частин виробу відносно один одного, вузькі зазори між стінами і дахом, деякий нахил дверей або вікон.

Виконані учнями аплікації відповідали зразку за всіма параметрами, виключенням стали помилки просторового характеру.

До групи з середнім рівнем (близько 35%) розвитку вміння орієнтування в завданні були віднесені учні, які починали сприймати та утримувати мету тільки після детального аналізу зразка. Аналіз мовленнєвих висловлювань яких показав недостатню повноту перерахувань частин об'єкта: «дах, вікно, труба, доріжка». Але за допомогою навідних запитань вони правильно називали характеристики об'єкта, або показували жестом на деталі. Точність складання композиції учнями цієї групи вирізнялася помітними порушення просторового характеру, при загальному показнику від трьох до чотирьох. Просторові зсуви стосувалися не тільки взаємного розташування частин виробу, але й визначення місця об'єкта на аркуші паперу в цілому. Так деякі розташовували будинок у верхній або нижній частини аркушу, бічних його краях, над доріжкою. Зміщували дах вправо чи вліво відносно стінки; трубу або цілком накладали на дах, або розташовували ближче до

центру замість бічного розташування (відповідно до зразка) тощо.

Готові аплікації не відповідали зразку за наявністю однієї чи двох частин, їхніх просторових відносин. При вказівці на помилку учні її виправляли.

Групу учнів з низьким рівнем розвитку вміння орієнтуватися в завданні склали діти, які змогли відтворити мету лише по завершенню роботи. Точність складання композиції дітей цієї групи відрізнялася цілою низкою помилок неоднорідного змісту. Відмінною рисою цих робіт стали грубі порушення просторового характеру. Цим учням було складно зорієнтуватися як у розташуванні об'єкта на аркуші паперу в цілому, так і в розташуванні його частин: розсовували стінку та дах будинку, розташовуючи їх на значній відстані один від одного; дах - над стінами в переверненому вигляді або заміну його на «доріжку» (подібність за кольором); над дахом тощо. Усе це в 30% випадків робило роботу дітей даної групи невпізнанною.

Поряд з цим роботи дітей відрізнялися невідповідністю зразку виробу за наявністю частин: відсутність вікон, дверей, доріжки. Майже в кожній аплікації спостерігалися перекручування передачі кольорових характеристик об'єкта (за умовами експерименту з додаванням подібних за формою та розміром, але відмінних за кольором).

Мовленнєвий аналіз показав, що діти цієї групи обмежувалися називанням від двох до чотирьох частин

об'єкта: «труба», «вікно», «двері, дах, доріжка», здебільшого мовчали.

Отже як засвідчило наше дослідження поєднання двох дефектів значно ускладнює процес формування вміння орієнтуватися в завданні. Але за умови цілеспрямованого спеціально організованого навчання можна досягти позитивних змін.

Література

1. Дульнев Г. М. Основы трудового обучения во вспомогательной школе / Г. М. Дульнев – М. Педагогика, 1968. – 68 с.
2. Карвялис В. Ю. О путях повышения коррекционно-развивающего значения ручного труда во вспомогательной школе / В. Ю. Карвялис – // Вопр. Трудового обучения в вспомогательной школе: Изв. АПН РСФСР: Тр. Ин-та дефектологии. Вып. 137. – М.: Просвещение, – 1965. – С. 68 – 84.
3. Лукашева И. Д. Интеллектуальная недостаточность у учащихся специальных школ для слепых и слабовидящих детей / И. Д. Лукашева // Современное состояние исследований по изучению, обучению и трудовой подготовке аномальных детей: 9-я научная сессия по дефектологии., тезисы докл. – М., 1983. – С. 54 – 61.
4. Малюхова Н. І. Особливості конкретизації уявлень слабозорих розумово відсталих учнів про оточуючий світ : автореф. дис.. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.03 "Спеціальна педагогіка" / Н. І. Малюхова. – Київ: КЦЛ "Нові інформаційні технології", 1999. – 19 с.
5. Мещеряков А. И. Опыт обучения детей, страдающих множественными дефектами / А. И. Мещеряков – // Дефектология. – 1973. – №3 – С. 6 – 8.

6. Рудь Н. Н. Специфика уроков труда в начальных классах для слепых и слабовидящих детей с нарушением интеллекта / Н.Н. Рудь // Воспитание и обучение детей с нарушениями развития, 2004. — № 2 — С.44 — 48.

УДК 376-056.36:616899.2:376.016

Рецензент
Бушуєва Т.В.
к.псих. н.,
професор

МАКАРЧУК Л.

ОСОБЛИВОСТІ КОПІНГ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ З РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ

У статті розглянуто копінг поведінку та її особливості (копінг стратегії та копінг ресурси) у розумово відсталих підлітків. Визначено підходи до розуміння поняття «копінг поведінка» та класифікація копінг стратегій.

Ключові слова: *копінг поведінка, копінг стратегії, копінг ресурси, психологічна адаптація, розумово відсталі підлітки.*

В статье рассмотрено копинг поведение и особенности его формирования (копинг стратегии и копинг ресурсы) умственно отсталых детей. Определены подходы к пониманию понятия «копинг поведение» и классификация копинг стратегий.

Ключевые слова: *копинг поведение, копинг стратегии, копинг ресурсы, психологическая адаптация, умственно отсталые подростки.*

The article discusses kopinh behavior and peculiarities of its formation (kopinh kopinh strategy and resources) in mentally retarded adolescents. Defined approaches to understanding the